

रेभसूनू काश्यपौ। पवमानः सोमः। अनुष्टुप्, १ बृहती

आ हर्यताय धृष्णवे धनुस्तन्वन्ति पौंस्यम्।

शुक्रां वयन्त्यसुराय निर्णिजं विपामग्रे महीयुवः ॥ ९.०९९.०१

हर्यताय- कान्ताय। धृष्णवे- वृत्रधर्षकाय रसाय। पौंस्यम्- वीर्ययुक्तम्। धनुः- चापोपलक्षितध्यानम्। इषुर्न धन्वन् प्रति धीयते मतिरिति श्रुतेः। आ तन्वन्ति- विस्तारयन्ति। असुराय- प्राणदाय रसाय। शुक्राम्- शुभ्राम्। निर्णिजम्- तनुम्। विपामग्रे- मेधाविनामग्रे। महीयुवः- महत्कामा उपासकाः। वयन्ति- तन्वन्ति ॥१॥

अध क्षपा परिष्कृतो वाजौ अभि प्र गाहते। यदी विवस्वतो धियो हरिं हिन्वन्ति यातवे ॥ ९.०९९.०२

यदि- यदा। विवस्वतः- सेवकस्योपासकस्य। धियः। हरिम्- काम्यं रसम्। यातवे- गन्तुम्। हिन्वन्ति- प्रेरयन्ति। तदा। क्षपा अध- रात्रेरनन्तरम्। दैवप्रज्ञायामिति भावः। परिष्कृतः- मण्डितः। वाजान्- हव्यानि। अभि प्र गाहते- अभिसरति ॥२॥

तमस्य मर्जयामसि मदो य इन्द्रपातमः। यं गाव आसभिर्दधुः पुरा नूनं च सूरयः ॥ ९.०९९.०३

यः। इन्द्रपातमः- ईशनाधिदैवतस्यातिशयेनानुभवभूतः। मदः- हर्षः। यम्। गावः- चिद्रश्मिभूता धेनवः। आसभिः- मुखैः। दधुः- धारयन्ति आस्वादयन्ति अनुभवन्तीति भावः। पुरा- पुरातनकालादेव। सूरयः- विद्वांसः। नूनम्- निश्चयेन। अनुभवन्ति। अस्य- एतस्य सोमस्य। तम्- हर्षम्। मर्जयामसि- शोधयामः ॥३॥

तं गार्थया पुराण्या पुनानमभ्यनूषत। उतो कृपन्त धीतयो देवानां नाम बिभ्रतीः ॥ ९.०९९.०४

पुनानम्- शोधकम् । तम्- सोमं रसम् । पुराण्या- सनातनेन । गाथया- सामगानेन । अभ्यनूषत-
अभिष्टुवन्ति । उतो- अपि च । देवानाम्- देवतानाम् । नाम- मन्त्रम् । विभ्रतीः- धारयन्त्यः ।
धीतयः- धियः । कृपन्त- रसं रचयन्ति ॥४॥

तमुक्षमाणमव्यये वारै पुनन्ति धर्णसिम् । दूतं न पूर्वचित्तय आ शासते मनीषिणः ॥ ९.०९९.०५

अव्यये वारे- सरणशीलरसस्य स्वस्थान एव रक्षाकरे उपलब्धिस्थाने । रसव्यञ्जके । रसस्य
प्रवेशस्थाने । रसतत्त्वस्य सुलभतया अवगमसाधनभूते । रसार्थयाचनसाधनभूते । रसक्रिये ।
रसावाप्तिसाधनभूते । रसावरणे । रससंभक्तरि । रसवर्धके । वरणीये प्रतीके । धर्णसिम्- धारकम् ।
उक्षमाणम्- सेत्कारम् । तम्- रसम् । पुनन्ति- शोधयन्ति । मनीषिणः- मेधाविनः । पूर्वचित्तये-
सनातनचेतनाय । दूतं न- देवदूतमग्निमिव स्थितम् । आ शासते- प्रार्थयन्ते ॥५॥

स पुनानो मदिन्तमः सोमश्चमूषु सीदति । पशौ न रेत आदधत्पतिर्वचस्यते धियः ॥ ९.०९९.०६

सः- तादृशः । पुनानः- शोधकः । मदिन्तमः- अतिशयेन तर्पकः । सोमः- रसः । चमूषु- चमसेषु
भाजनेषु प्रतीकेषु । सीदति- निषीदति । वृषभः । पशौ- गवि । न रेतः- श्वेदबिन्दुमिव । आदधत्-
चमसेषु प्रतीकेषु स्वमादधानः । धियः पतिः- धियां पालकः । वचस्यते- स्तूयते ॥६॥

स मृज्यते सुकर्मभिर्देवो देवेभ्यः सुतः । विदे यदासु संददिर्महीरपो वि गाहते ॥ ९.०९९.०७

देवेभ्यः- देवताभ्यः । सुतः- निष्पन्नः । देवः । सः- असौ रसः । सुकर्मभिः- शोभनकर्मभिः ।
मृज्यते- शोधितो भवति । यत्- यदा । आसु- अप्सु मूलशक्तिधारासु । संददिः- स्वात्मनो दानं
दातव्यमिति । विदे- ज्ञायते तदा । महीः- महतीः । अपः- मूलशक्तिधाराः । वि गाहते ॥७॥

सुत इन्द्रो पवित्र आ नृभिर्यतो वि नीयसे । इन्द्राय मत्सरिन्तमश्चमूष्व नि षीदसि ॥ ९.०९९.०८

इन्दो- क्लेदनशील रस । पवित्रे- शोधके प्रतीके । सुतः- निष्पन्नः । नृभिः- नेतृभिः । आ यतः-
आयतः । वि- विशेषेण । नीयसे । इन्द्राय- परमेश्वराय । मत्सरिन्तमः- अतिशयेन तर्पकः । चमूषु-
भाजनेषु प्रतीकेषु । आ- आभिमुख्येन । नि षीदसि ॥८॥

Dr. Rangraji